

ИСТОРИЯТА КАТО ПОЗНАНИЕ И КАТО ИДЕОЛОГИЯ

Стефан Чурешки

Наскоро в българското общество се повдигна въпроса за пренаписване на историята по повод на една интерпретация на събитията около баташкото клане през 1876 година. Въпросът бе засегнат на най-високо държавно и научно равнище и стана прецедент административно да се поиска затвор за научните интерпретации, след което се очаква от страна на фанфаронските националисти да се поиска реставриране на лагерите и политическите процеси за свобода на мисълта и словото – както през тоталитаризма. Скандалът около баташкото клане, обаче, поставя повече от всякога въпроса за пренаписване на историята на България. Това е нужно, защото историческото тълкуване е платформа на обществения процес в страната и аргумент за европейското ни присъствие. А автентичен обществен процес и обосновано присъствие като философски и религиозно еманципирани субекти в Европа може да имаме само, когато имаме автентична историческа памет. Истинската наука предшества политиката и затова еманципацията на нашата наука следва да реинтерпретира историята. В опита на германските историци и българската изкуствоведка около баташкото клане има много политика и идеология, която се стреми да помири балканските държави с оглед бъдещото спокойствие на Европейския съюз. От чисто научна гледна точка техният проект няма стойност, защото за база на интерпретацията се взима произведение на изкуството и то се свръхинтерпретира така, че се отричат очевидните факти, които могат да се пипнат с ръка в баташката костница. Баташко клане е имало и то е било жестоко, но от това, както не може да се правят

свърхинтерпретции в отрицателна насока на събитието, така и не могат да се правят пропагандни национални идеологии през модерността. По-опасно за българската идентичност, която е построена на тълкувания на миналото, е отричането на турско робство, което мина без такъв шум, какъвто беше създаден по повод на германо-българския проект за реситуиране на историята. От детайли в историческия развой доктрина на националното не може да се прави. Още повече, че истината гласи, че клането в Батак през 1876 година е извършено от помаци, а не от турци, за да се търси някакъв турски паричен подтик в реситуирането на исторически събития. Вярно е обаче, че политическата поръчка обагря българската историография през модерността. Но опасното не идва от опити за девалвация на националния патос посредством смекчаване на емоцията от турското робство. Опасното идва, че ние нямаме български философ и теоретик на историята, който с факти от интегралното българско битие да създаде платформа на културната българска идентичност и така да доведе любителя на историческия текст до създаването на перспективен интелектуален и емоционален модел на съпреживяване на света, в който модел българската притча от историята да има световно послание. Лесно се нажежават страсти като кажеш, че искат да ни подменят историята. Но силната историография, която не е закрепена върху един факт или една историческа личност, особено през последните 150 години, не се страхува от оспорването на събитията и от тяхното реситуиране. Дълбинната и интегрална философия на историята, която за България носи религиозни християнски измерения не питае уплах от това дали ще кажем, че Баташкото клане е мит. По-опасно е, ако кажем, че българинът в историята е бил еретик, езичник и волнодумник, което се оспорва способността на българина за цивилизоване и за отправяне на световни послания, изказани на български език. За съжаление комунизмът саботира

изключително тежко автентичното българско мислене в интерпретацията на историята и цялата ни философия на старината беше реситуирана с твърдението на Маркс, че историята на човечеството е история на класовата борба. Впрочем интерпретацията на Априлското въстание от 1876 година през комунизма идеално се вписваше в схемата на Маркс, което позволява актуална политическа спекулация с жертвите на Априлската революция от 1876 година в полза на определена политическа сила в България. Историците в България би следвало да се страхуват от ненаучността в теорията и логиката на историческия развой, когато от детайли и от спорадични факти се правят обобщения за народопсихологията и за задачата на българския народ в полето на световни културни и военно-политически събития. Това е страшното, а не че баташкото клане може да е мит. За една 1300-годишна история баташките кланета не са изолирани случаи. По-важното е тяхното философско осмисляне и създаване на фонд на памет за героите на цялостната българска история. Акцентирайки върху Априлското въстание, което философски не оспорва марксизма в България, ние забравяме за жертвите от войните за национално обединение, не помним жертвите от войните с Византия, където образът на ослепените Самуилови войници е равностоеен на черепите на пеленачетата в Батак и забравяме за жертвите на комунизма. Няма художествено произведение като филм или музикална рапсодия, която да разказва за военните ни подвизи през ХХ век и да прославя мъчениците на комунизма, които днес БПЦ не смее да канонизира, за разлика от конюнктурно политически удобните жертви на Батак. Ние помним само жертвите на близкото минало, което е пълно с революция, тероризъм и класови борби. Ето това е сериозен проблем на нашата управлявана от социалните архитекти на прехода памет, защото историята не е средство за управление на общественото мнение и патерица на властови амбиции на

партийния живот, а е притча за миналото, с която притча се обясняват феномените на битието. Затова скандалът около Батак не е сериозен научен въпрос. По-сериозен научен въпрос е защо комунизмът беше по-репресивен от турското робство видно от броя на жертвите и от характера на репресиите през този период. Защото ако турското робство разполагаше с научния метод в управлението на империята, със задължителното образование в ислям, както комунизмът възпитаваше в исторически материализъм и с информационните и военни технологии на модерността, то аз не съм оптимист за успешното освобождение на българите през XIX век ако може изобщо да се прави историческо прогнозиране чрез хипотеза. Освен това днес има много образовани и подготвени български специалисти и любители на историята, за да разчитаме, че както през XIX век баташкото клане ще може да конструира патриотизъм само по себе си. Днес изискванията на интелигенцията, с оглед подготовката на кадрите и изживените исторически трудности след робството, в България са по-големи и затова една високостойностна интегрална история на България с позитивна философия в нея и с подчертано религиозно послание в духа на високите европейски достижения би била сериозен довод срещу всякакви опити за реситуиране на каквото и да било от онова, което наистина е било, а не е мит.

Впрочем и с това ще завърша, нашият национализъм е основан не на омразата, какъвто е традиционния балкански национализъм, а на любовта към ближния, поради което в нашата национална интерпретация на миналото има най-малко митология от всички други. Защото тълкуванието на миналото е и въпрос на свободата на личност, а свободата се защитава от истина. Истината е в наша полза и това ще го разбере всеки, който пипне с ръката си костите в баташката костница.

HISTORY AS A KNOWLEDGE AND IDEOLOGY

Stefan Chureshki

The short article is dedicated to the recent debate regarding a project which aims were to present the Bulgarian town of Batak as place of memory and to draw some conclusions about its role in the construction of Modern Bulgarian nation.

The author criticizes the pseudo nationalist attack launched against the project's authors but also underlines that from scientific point of view project's value is far from satisfactory.

In his distinctive style Chureshki appeals for introduction of a Bulgarian historical philosophy influenced by the Orthodoxy against pseudo nationalist interpretations as well as their revisionist opponents.